

DİSHARMONİK BİR VARLIK OLARAK İNSAN VE SABAHATTİN ALİ’NİN *İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN* ROMANI

Dr. Oğuz ÖCAL*

ÖZ: İnsanı insan kılan ve hayvandan ayıran unsurlardan birisi de disharmonidir. Ölüm, yaşam ve bio-psişe gibi varlığın öğelerinden birisi olan disharmoni, uyumsuzluk durumunu işaret eden bir kavramdır. Disharmonik bir varlık olarak insan, sadece bir uyumluluk değil, aynı zamanda uyumsuzluk varlığıdır da. Uyumsuzluk durumu; insanı ileri iten, geliştiren, sabit bir noktaya takılıp kalmadan devam ederek değişmesini sağlayan bir olanaktır. Bir diğer ifadeyle, varlığına temellenmiş olan disharmoni sayesinde insan, adil davranma veya haksızlık etme, yaşatma veya öldürme, iyilik etme veya kötülük yapma, sevme veya nefret etme gibi olanaklardan birisini gerçekleştirebilmektedir. Olanaklar arasından yapılan seçim ise insanın disharmonik unsurları arasında diyalektik ilişki kurabilen, onlardan birisini olumlarken diğerini olumsuzlayan bir varlık olduğunu işaret eder.

Bu yazıda önce, ana çizgileriyle disharmoni kavramı tanımlanmış ve disharmonik unsurlar arasında kurulan diyalektik ilişki üzerinde durulmuş; daha sonra ise Sabahattin Ali’nin insanı, varlığının en temel öğelerinden birisi olan disharmonisi bakımından yakalayan ve işaret eden *İçimizdeki Şeytan* romanı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsan, disharmoni kavramı, Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*.

Man as a Disharmonic Entity and Sabahattin Ali’s Novel *the Evil inside Us*

ABSTRACT: One of the factors that discriminate man from animals is the disharmony. Death, life and bio-psyche as well as disharmony are the major constructs of human; however it is the disharmony that reflects nonconformity. Human, a disharmonic entity is not only an entity of conformity but also is an entity of nonconformity. The condition of nonconformity is an opportunity pushing him forward and enabling him to

* Kırıkkale Üni. Fen-Ed. Fak. TDE Böl. ogzocal@hotmail.com

change by continuing without sticking to a fixed point. In other words, thanks to disharmony which is attached to his own entity, man can realize one of the opportunities like treating fairly or doing injustice, keeping alive or killing, doing a kindness or doing evil, loving or hating. The choice among the possibilities indicates that man is an entity who can make a dialectic relation among the disharmonic elements and can affirm one of these elements while negating the other.

In this text, first of all, the concept of disharmony is defined in its outlines and the dialectic relationship made among the disharmonic elements are emphasized then the novel *İçimizdeki Şeytan (the Evil inside Us)* in which Sabahattin Ali apprehended and indicated man in respect to disharmony which is one of the main elements of his entity is studied.

Key Words: Man, concept of disharmony, Sabahattin Ali, *the Evil inside Us*.

İnsan ve Disharmoni

Hayvan ile insanın varlığı arasında ortaya çıkan karşıt fenomenlerden birisi de disharmonidir¹. Kant'ın "*antagonizm*", Nietzsche'nin "*dissonanz*" kavramlarıyla karşıladığı disharmoni, uyumsuzluk, çatışma veya harmonik olmama durumunu ifade eden bir kavramdır (Mengüşoğlu 1988: 307). Diğer bir ifadeyle disharmoni, insan bilincinde veya bilinçaltında iyi-kötü, ölüm-yaşam, tinsel-doğal, haz-gerçeklik, yetinme-yetinmeme gibi karşıt ve birbiriyle uyumsuz fenomenlerin yan yana bulunması durumudur. Başka bir ifadeyle disharmoni, insandaki birbiriyle gergin ilişki içinde olan ve birbirine karşı sürekli üstünlük kurmaya çalışan karşıt unsurların ismidir.

Bir uyumsuzluk veya çatışma durumunu işaret eden disharmoni, insan için hem bir olanak hem de engeldir. Disharmoni, insan için birçok şeyi başarır. Bunlardan en önemlisi ise insanı bir olanak varlığına dönüştürmesidir. Disharmonik olduğu için insan, var olanla yetinmez; kendisini, dolayısıyla insanı, sürekli daha iyi ve ileriye doğru taşımaya çalışır. Adaleti sağlaması için devlet kurar; tecrübelerini veya becerilerini gelecek nesillere bırakır; devralıp devrettiğini bilir veya tarihselliğini kurar. Disharmoninin olumsuz yanı ise insanı, hem kendisinin hem de cinsinin kurduna dönüştürmesidir. Eğer insan, varlığının olumsuz, yani yıkıcı yanını öne çıkarırsa, yaşam değil ölüm hükmünü sürmeye başlar. Ölümün hüküm sürmesi ise Erich Fromm'un ifadesiyle, "*şiddet ve yıkıcılığın yol alması*" demektir (Fromm 1985: 311-312). Tarihi oluşturan olaylar, genel olarak savaşlar, yıkıcı eylemler; gündelik hayatın içinde karşılaşılan hak-

¹ İnsan ile hayvanın varlığı arasındaki karşıt fenomenler hakkında geniş bilgi için bk. Mengüşoğlu 1988: 271-342).

sızlıklar, üstün alta uyguladığı zalimlikler, ötekine yönelik üstten bakışlar veya küçümsemeler, bir şekilde insanın disharmonik unsurlarından olumsuz olanı hayata geçirdiğini işaret eden birer göstergedir. Takiyettin Mengüşoğlu, disharmoninin insanla ilişkisini ve onun için başardığı hususiyetleri, kısaca şöyle ifade eder:

“İnsandaki disharmoni fenomenini, bunun insan başarılarıyla yeteneklerinin gelişmesindeki etkilerini gören ve gösteren ilk filozof Kant olmuştur. Gerçi Kant, “disharmoni” terimi kullanmıyor, fakat aynı anlama gelen “antagonizm” kavramını kullanıyor. Kant’a göre doğa insanı antagonist niteliklerle donatmıştır, yani insan bir yandan doğa varlığı, öte yandan bir akıl varlığıdır. Başka bir deyişle insan hem iyi hem de kötü niteliklerle donatılmış olarak dünyaya gelir. Fakat eğer insan antagonist niteliklerle donatılmasaydı, otlattığı koyunlar gibi yalnız iyi huylu bir varlık olsaydı, o zaman insanın yetenekleri gelişmeyecek, onun yetenekleri tıpkı koyun gibi doğanın kendisine verdiği düzeyi aşamayacaktı; ve insan şimdiki başarılarının hiç birisine sahip olamayacak, insanla koyun arasındaki fark da ortadan kalkacaktı. Öyleyse insan kendisini disharmonik bir varlık olarak yarattığı için doğaya teşekkür etmelidir. Ancak böyle bir donatımladır ki insan kendisinden, kendi durumundan hiçbir zaman hoşnut olamıyor. Bu donatım, insanda bir gerginlik yaratıyor; insan bu gerginliği gidermek istiyor. Bunun için de didinmek, çalışmak, yaratıcı olmak zorunda kalıyor (...)” (Mengüşoğlu 1988: 289).

Vahşi bir doğa ve onunla asla örtüşmeyen tinsellikten oluşan insanın paradoksal gerçeğidir disharmoni (Turan 2009: 39). Eğer insan, sadece harmonik, yani uyumlu bir varlık olsaydı, onu, olanak varlığı olarak kabul etmeyecek, hatta gelişime kapalı bir varlık olarak bilecektik. İnsanı, her an, en az iki karşıt unsurdan birisini gerçekleştirilecek varlığa dönüştüren, disharmonidir. Diğer bir ifadeyle disharmoni, insana, karşıt kutuplarda yer alan unsurlardan birisini seçme olanağı sunar. Böylece insan, karşıt/gergin ilişki içinde olan unsurlar arasından birisini gerçekleştiren, diğerini ise bastıran bir olanak varlığına dönüşür. Karşıt unsurlar, insanda canlı olduğu ve ancak ölümlle ortadan kalktığı için insan, yaşadığı müddetçe adil davranma veya haksızlık etme, yaşatma veya öldürme, iyilik etme veya kötülük yapma, sevme veya nefret etme gibi olanaklardan birisini gerçekleştirilebilmektedir.

Olanak varlığı olmasını disharmonik yapısına borçlu olan insan, hem karşıt/uyumsuz unsurları tarafından yönetilebilen hem de onları yönetebilen bir varlıktır. Bu yönetme-yönetilme nosyonu, insanın çocuk veya yetişkin olmasına göre değişmektedir. Çocuklarda veya yetişkinleşmemiş bireylerde, disharmonik unsurlar, bireyi yönetirken; ideal yetiş-

kin kişilerde ise disharmonik unsurlar, birey tarafından yönetilmektedir. Çocuklarda, dış dünya veya gerçeklik ilkesi, bütünüyle içselleşmediği veya içselleşme süreci devam ettiği için disharmonik kutuplar, bastırma ve yüceltmenin ketlemesine/engellemesine uğramamış durumdadır; dolayısıyla yönetimi, onlar üstlenir. Gerçeklik ilkesi, yani üstben, haz ilkesini, yani id'i bastırıldığı/ketlediği için bastırma ve yüceltmeleriyle çocuktan ayrılan yetişkin bireyler ise disharmonisini yönetmektedir. Buradaki yönetim, her hâlükârda bir bastırma ve yüceltme eylemini içerir. Yetişkin birey, bastırıp yüceltebildiği için iç gerginliğini kontrol edebilmektedir ya da yetişkin birey, iç gerginliğini, bastırıp yücelterek yönetebilmektedir².

Özellikle yetişkin bireyde disharmonik karşıt unsurlar, kendiliğinden değil, ancak bilince içselleşmiş değerlerce belirlenir veya yönetilir. Değerler, esas olarak yüksek ve araç değerler olarak ikiye ayrılır. Yüksek değerler; sevgi, eşitlik, kardeşlik, paylaşım, dostluk, sadakat, vefa gibi değerlerden oluşur. Araç değerler ise haset, kin, nefret, bencillik, para, gösteriş, çıkar gibi değerlerdir (Mengüşoğlu 1988: 102). Yetişkin bireyde, bu iki değer grubundan hangisi öncelenmişse, gergin unsurlardan o ön plana çıkar; diğeri, geriye itilir. Geriye itilen, yok edilmez; sadece bastırılır. Daha açık bir ifadeyle, eğer bireyde yüksek değerler öncelenmişse, iç gerginliğin karşıt unsurlarından olumlu olanlar, mesela yaşam, sevgi, eşitlik, kardeşlik gibi değerler belirginleşir. Araç değerlerin öne çıktığı durumlarda ise ölüm, şiddet, nefret, düşmanlık, bencillik, adaletsizlik, zalimlik, haset gibi değerler öne çıkar; diğer kutupta yer alan değerler/unsurlar, bastırılır.

Değerler tarafından yönetilen insanın disharmonik gerginliği, sözlerinde, özellikle de eylemlerinde görünüşe çıkar; fenomenleşir. Özellikle eylem, insanın disharmonik iç gerginliğini oluşturan unsurlardan hangisini seçtiğini, dolayısıyla yücelttiğini/bastırıldığını işaret ettiği için önemli bir göstergedir. Eylem, yüzeydir. Geriye doğru takip edilirse, öznesinin benimsediği değerlerini, olanaklarını ve onlar arasından yaptığı seçimi veya disharmonik unsurları arasında kurduğu diyalektik ilişkisini gösterir. Bir diğer ifadeyle, eylemden geriye doğru yapılacak bir araştırma, öznenin öncelediği değerlerini, daha geri planda, olanaklarını ve onlar arasından yaptığı seçimi, dolayısıyla bastırma ve yüceltme eylemini işaret eder. Bunun için mekanik yapıp etmelerin dışında kalan her eylem, doğrudan

² Haz ve gerçeklik ilkesi, Eros (yaşam, aşk ve cinsellik) ve Tanatos (ölüm), üstben, ben' ve id, bastırma ve yüceltme; insan psişesindeki soyut durumları adlandıran psikanalizin kavramlarıdır. Söz konusu unsurların insan tinindeki yeri ve insanla ilişkisi; ayrıca birbiriyle giriştiği diyalektik ve disharmonik/antagonist mücadele hakkında bilgi için bk. (Brown 1996).

veya dolaylı her yapıp etme, bir şeyi gerçekleştirmeyi, başka bir şeyi ise geriye atmayı, diğer bir ifadeyle yüceltme ve bastırmayı içerdiği için diyalektiktir. Diyalektik olduğu için de paradoksaldır; yani bir olumlama-olumsuzlama çelişmesini ve bir bastırma-yüceltme karşıtlığını taşır. Kısa bir ifadeyle eylem, disharmonik karşıt kutuplar arasında kurulan diyalektik ilişkiyi işaret eden önemli bir göstergedir.

Olanaklar arasından birisini seçip önceleyen, diğerini ise geride bırakan eylemiyle insan, aynı zamanda, disharmonik karşıt unsurları arasındaki diyalektiğini de kurmaktadır. Bir başka ifadeyle iyi-kötü, adil olmak-haksızlık etmek, sevmek-nefret etmek gibi gergin unsurlar arasındaki mücadelenin farkında olan öznenin olanaklardan birisini olumlarken/gerçekleştirirken diğerini olumsuzlaması, disharmonik diyalektiğini kurması demektir. Mesela; iyiyi gerçekleştiren birey, farkında olsun veya olmasın iyiyi olumlarken, onunla mücadele halinde olan kötüyü ise olumsuzlar. Aynı şey, kötü için de geçerlidir. Kötülük yapan birey, kötüyü olumlarken iyiyi ise olumsuzlar. Hırsızlık yapan birey, bilinçli veya bilinçsiz olarak kötüyü olumlar, iyiyi ise olumsuzlar. Kısaca, iyiyi gerçekleştiren birey, kötüyü bastırırken bir şeyi yüceltir. Bastırma ve yüceltme, içkin ve aşkın olarak disharmonik unsurlar arasında kurulan diyalektik ilişkide mevcuttur. Dolayısıyla iyi, kötü bastırılmadan; kötü ise iyi yadsınmadan gerçekleştirilemez. Her iyilik, olumsuzlanmış kötüyü; her kötülük ise olumsuzlanmış bir iyiyi içerir. İyilik ve kötülük birbirini içkin ve aşkındır. Yani, her iyinin içinde bir kötü, her kötünün içinde bir iyi vardır. Bu cümlelerin de işaret ettiği gibi insan, en basit eyleminde bile paradoksaldır, dolayısıyla diyalektiktir.

Disharmonik karşıt unsurlar arasında kurulan diyalektik ilişki, yetkinleşmemiş değil, ancak içindeki gerginliği ve olanakları fark eden bireyin gerçekleştirebileceği bir eylemdir. Kendini bilmeyi/gerçekleştirmeyi şart koşan disharmonik diyalektik ilişki, sıradan insanda verili düzen ile dinin iyi-kötü anlayışına bağlı olarak işlerken, yaratıcı insanda bilinçli bir mekanizma olarak çalışır. Bu bağlamda kendini bilmek, disharmonik olduğunu, iç dünyada/bilinçte/bilinçaltında yaşanan gerginliği bilmek ve diyalektiği işletmek; karşıt kutuplar arasından seçim yapmak ve onun sorumluluğunu üstlenmek demektir. Bu hususu biraz daha açarsak; kendini bilmek, varlığa içkin olan iyi ve kötü, sevgi ve şiddet, öldürmek ve yaşatmak gibi karşıt kutupların varlığını bilmek, bunlardan birisini bilinçli olarak olumlamak, diğerini ise olumsuzlamaktır. Böyle düşünüldüğünde kendini bilmek, bu iç sürecin farkında olmaktır. İçe bakmayı, akışın içinde durup art zamanlı gerçekleşen eylemlere, eş zamanlı, yani yavaşlatılmış ve “zoomlanmış” bir şekilde bakmayı şart koşan bu farkındalık, felsefenin ifadesiyle, insanı, kendisine/varlığına sıçratır aynı zamanda.

Kısaca; insan, harmonik değil, disharmonik, yani çatışması ve uyumsuzluğu olan bir varlıktır. Disharmoni, insana seçme olanağı sunar. İnsan ise uyumsuz ve karşıt unsurların kendisine sunduğu olanaklar arasından seçim yapar. Yaşamın akışı içinde, her gün, pek çok defa olanaklarla karşılaşan, farkında olsun veya olmasın eylemde bulunan insanın seçimini, değerleri belirler. Değerler, eş zamanlı olarak yüceltmeyi ve bastırmayı içerdiği için seçen/eyleyen özne, aynı zamanda disharmonik karşıt unsurları arasındaki diyalektik ilişkiyi de kurmuş olur. Disharmonik diyalektik ilişki, bilince içselleşmiş yüksek ve araç değerlerle, karşıt kutupları oluşturan unsurlardan birisini olumlamak, diğerini ise olumsuzlamaktan oluşur. Bunun için insan, olanakları arasından yaptığı seçimi veya eylemiyle disharmonik, dolayısıyla zorunlu olarak paradoksal ve diyalektiktir.

Disharmoniye ve disharmonik karşıt unsurlar arasında kurulan diyalektik ilişkiye dair bu tespitlerin iki amacı vardır: Birincisi, okuyucuya kendisinin de bildiği iç gerginliğini, disharmonik ve diyalektik bir varlık olduğunu hatırlatmaktır. İkincisi ise insanın disharmonik yanını işaret eden *İçimizdeki Şeytan* romanında ifade bulan içeriği, yukarıda ana çizgileriyle ifade edilen teorik/felsefi bilgilerin ışığında ele almaktır.

***İçimizdeki Şeytan* Romanı**

Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan* romanı, disharmonik karşıt unsurları arasında diyalektiğini kuramamış; çocuklukla yetişkinlik, iyiyle kötü arasında gidip gelen bir gencin içinde bulunduğu durumu anlatan bir romandır. Yirmi sekiz bölümden oluşan romanda disharmonik unsurları arasında diyalektiğini kuramama durumu, asıl kişi Ömer'in eylemlerinde ve çevresindeki kişilerle kurduğu ilişkilerinde tezahür eder. Ömer'in şahsında ifade edilen bu husus üzerinde durmadan önce ana çizgileriyle vakayı şöyle özetleyebiliriz:

Darülfünun'da felsefe okuyan, aynı zamanda bir postanede memur olarak çalışan Ömer, boşluk içinde ve kötümserdir; hiçbir şeyi istenmeye değer bulmaz. İstanbul'da, Balıkesir'de bulunan ailesinden uzakta yalnız yaşayan Ömer, çocuklukla yetişkinlik arasında bir durumdadır: Ne tam çocuktur ne de tam bir yetişkin. İradesini de zekâsını da kullanmadığı için okumakta olduğu fakülteyi bitirememiş olan Ömer, içindeki disharmonik gerginliğin, iyiyle kötünün birbirine üstünlük kurmaya çalıştığı farkındadır. O, içinde bir şeytanın olduğuna inanmakta ve kendisine, bütün kötülükleri, onun yaptırdığını düşünmektedir. Onun 'şeytan' olarak adlandırdığı ise insanın disharmonik karşıt kutuplarından birisi olan kötü veya yıkıcı yanıdır. Ömer, bütün kötü eylemlerini, kendisine hükmettiğini söylediği şeytana bağlar; sorumluluğu, daima ona bırakır ve kendisinden kaçır:

“Değil... Değil... Fakat şu muhakkak ki bugün olduğum gibi de olmak istemiyorum. Büsbütün başka bir hayat, daha az gülünç ve daha çok manalı bir hayat istiyorum. Belki bunu arayıp bulmak da mümkün... Fakat içimde öyle bir şeytan var ki... Bana her zaman istediğimden büsbütün başka şeyler yaptırıyor. Onun elinden kurtulmaya çalışmak boş... Yalnız ben değil, hepimiz onun elinde bir oyuncağız... Senin dünyaya hâkimiyet planların bile eminim ki onun mahsulü...” (Ali 2002: 49).

İçindeki şeytanın *“hiçbir şeyi kendisine tam ve iyi yaptırmayacağına emin”* olan (Ali 2002: 53) Ömer, bir gün, Kadıköy'den Köprü'ye giden bir geminin güvertesinde karşılaştığı Macide adlı genç kıza, ilk görüşte âşık olur; genç kızla tanışmak için hemen harekete geçer. Bu esnada, bir tesadüf eseri, âşık olduğu kızın akrabalarının yanında ikamet etmekte olan teyzezadelerinden birisi olduğunu öğrenir. Bu karşılaşmadan sonra Ömer, Macide'yi görebilmek için, daha önce çok az ilgilendiği akrabalarını ziyaret eder; bulduğu ilk fırsatta ise Macide'ye açılır, aşkını ilan eder. Ömer gibi anlamsal boşluk içinde olan Macide, kendisine samimiyetle açılan Ömer'in aşk ilanına kayıtsız kalmaz. İki genç arasındaki ilişki, birlikte geçirilen birkaç günün sonunda, hızla mesafe kat eder; farklı bir boyuta ulaşır. Bu arada Macide, masrafı sorun eden akrabalarının yanından bir kırgınlık sonucu ayrılır ve o gün, Ömer'le evlenir; onunla birlikte yaşamaya başlar.

Macide'yle evlendikten sonra Ömer, maddî sıkıntıyla karşılaşır. Memur olmasına rağmen aldığı ücret, geçimini sağlamaz. Çevresindekilerden aldığı borçlarla ayakta durmaya çalışan Ömer, *“içindeki şeytana”* uyar; birkaç kez, haksız kazanç elde eder. Bu arada ayrıca, hak etmediği halde karısı Macide'yi ihmal eder, genç kadından tedricî olarak uzaklaşır. Henüz tam olarak çocukluğun keyfî dünyasından çıkamamış, dolayısıyla sorumluluk bilinci keskinleşmemiş olan Ömer, ne içindeki şeytana ne de arkadaşlarının isteklerine hayır diyebilir. Bir süre sonra da, bağını koparamadığı arkadaşlarıyla birlikte tutuklanır. Nihayet iç unsurları arasında diyalektik ilişkisini kuramadığı, sorumluluk üstlenemediği için Macide'den ayrılır; yeni bir başlangıç yapmak için yola çıkar veya kaçar.

Kısaca bu şekilde özetlediğimiz romanda iyi-kötü, adil olmak-haksız davranmak gibi disharmonik unsurları arasında diyalektik ilişki kuramama, çocukluğunu aşamama veya yetişkinleşememe durumu, Ömer'in çevresindekilerle kurduğu ilişkilerinde ve özellikle de eylemlerinde tezahür eder. Ömer'in içinde bulunduğu söz konusu durumu işaret eden eylemlerini; Macide'ye karşı haksızlık etmesi, haksız kazanç edinmesi ve çevresindeki kişilere karşı hayır diyememesi olarak üçe ayırmak mümkündür.

Haksızlık Eden Kişi Olarak Ömer

İçindeki iyinin de kötünün de farkında olan, ancak bu iki kutuptan birisini olumlayıp diğerini ise olumsuzlayamamış olan Ömer'in disharmonik karşıt unsurları arasında diyalektiğini kuramamış olduğunu işaret eden ilk eylemi, Macide ile ilişkisi ve onunla evlenmesidir. Ömer, ilk görüşte âşık olduğu ve etkili konuşmasıyla ikna ettiği Macide ile bir süre sonra evlenir. Başlangıçta kararlı bir özneymiş gibi konuşan Ömer, bir süre sonra, para sıkıntısının tazyiki ve içindeki şeytanın kışkırtmasıyla, Macide'yi, ihmal etmeye başlar. Genç kadından tedricen uzaklaşır; kasıtlı olmasa bile onu, kendisinden soğutmaya çalışır. Özellikle bunun için, genç kadını, etik kararlılıkları olmayan arkadaşlarıyla yalnız bırakır. Katıldıkları bir eğlencede, karısı yerine bir başka kadınla ilgilenir. Ayrıca, hem hocam dediği hem de arkadaşı olarak nitelendirdiği Profesör Hikmet'in Macide'ye yönelik tacizlerine kayıtsız kalır. İçindeki iyiye değil de kötüye yaşama imkânı veren Ömer, nihayet evliliğin sorumluluğunu üstlenmek yerine Macide'yi, Bedri'ye bırakır. Ömer, Macide'yi yalnız bırakan, kendisinden uzaklaştıran eylemleriyle, içindeki iyiyi, yani sorumluluğu, adaleti ve sadakati, dolayısıyla yüksek değerleri değil, kötüyü, yani sorumsuzluk, haksızlık ve sadakatsizlik gibi araç değeri olurlar. Diğer bir ifadeyle Ömer, sıraladığımız eylemleriyle, kendisine karşı daima müşfik, ince ve sadık olan Macide'ye haksızlık eder. Haksızlık etmek, kişiye hak ettiği gibi, yani eşit/adil davranmamak demektir. Söz konusu eylem, ayrıca olanaklar arasından yapılmış bir seçimi de işaret eder. Seçim, bir şeyi olumlamayı, diğerini ise olumsuzlamayı içerir; dolayısıyla diyalektiktir. Ömer, olanaklar arasında iyi veya adil davranma imkânı varken kötüyü seçtiğinin, dolayısıyla disharmonik unsurları arasındaki diyalektik ilişkiyi kuramamış olduğunun farkındadır:

“Belki sana Macide anlatmıştır... İçtim ve beni seven bir insanın yanında yapılmayacak kadar sululaştım. Karım buna da tahammül edecekti... İş sadece sululuktan ibaret olsaydı!.. Fakat ben daha da ileri giderek bayağılaştım... Saygısızlaştım ve etrafın çirkefliğinden bunalacak hale gelen Macide'yi yapayalnız bıraktım... Dahası var... Onu iğrendiren bu muhitin bana hiç de yabancı olmadığını, beni hiç de sıkmadığını ve tiksindirmediğini göstermiş oldum. Ben aptal değilim. Her şeyin bittiğini ve Macide'nin bana inanarak sokulmasına imkân kalmadığını derhal anladım... Artık kendime ve ona vereceğim sözlerim gülünç olacağını biliyordum (...)” (Ali 2002: 264).

Haksız Kazanç Edinen Kişi Olarak Ömer

Macide'ye haksızlık eden Ömer'in diyalektiğini kuramamış olduğunu imleyen ikinci eylemi, haksız kazanç edinmesidir. Özellikle gerçek-

leştirdiği kötü eylemlerinin sorumluluğunu şeytana bırakan Ömer, bir bakkalın yanlışlıkla verdiği fazla para üstünü, iade etmesi gerektiği halde etmez. Beyoğlu'nda bulunan bir mağazadan kadın çorabı çalar. Zor durumda olduğu için kendisine bir sırrını açan mesai arkadaşı Hafız Hüsamet'in güvenini, kötüye kullanır; onu tehdit ederek devlete ait bir miktar parayı, zimmetine geçirir. Ömer, eylemlerinden sonra pişmanlık duyar. Pişmanlık duymak, seçmiş olmanın sonucudur. Olanaklar arasından seçilen şey, beklentiyi karşılamayınca seçilmeyen, pişmanlık yaratır. Bir diğer ifadeyle insan, disharmonik olduğu için pişmanlık duyabilen bir varlıktır. İçinde bulunduğu durumdan memnun olmayan Ömer, çaldığı bir çift çorabı, bulduğu ilk fırsatta atar; tehdit ederek aldığı parayı ise arkadaşı Nihat'a bırakır. Onun bu eylemleri, bilincinde/bilinçaltında gergin ilişki içinde olan iyi ile kötü gibi disharmonik unsurları arasından kötüyü seçtiğini, iyiyi ise olumsuzladığını belirtir. Ayrıca içindeki iyiyi, yani yüksek değerleri bastırıldığını, dolayısıyla zorunlu olarak kötüyü veya araç değerleri yücelttiğini/öncelediğini ifade eder. Ömer, çorabı çaldıktan sonra, içinde bulunduğu durumun biraz parasızlıktan, ağırlıklı olarak da içindeki şeytandan kaynaklandığını söyler; sorumluluğu daha önce olduğu gibi yine şeytana bırakır:

“(...) Bir kere parasızlığın büsbütün tesirsiz olduğunu nasıl söyleyirim. Her şeyin başlangıcı o... Sonra içimdeki bu melun şeytan... Her şeyi imkânsızlığı nispetinde bana cazip gösteren, beni olmayacak şeylerin hasretiyle kavuran bu korkunç his... (...) Bir kadın çorabı... Aman yarabbi... Bir çorap... Hayır... Böyle değil... Ben çorap falan istemedim... Orada garip, benim elimde olmayan bir şey oldu... Parmaklarımın teri... İnsanın avucunda kayboluverecek kadar ince şey... Peki... Neden yere bırakmadım?.. Muhakkak ki ruhumun benim gözümünden kaçan uzak köşelerinde bir şeytan saklı... Beni oyuncak gibi kullanıyor... Bunları Macide'ye nasıl anlatabayım? Suratma tükürür verir (...)” (Ali 2002: 150-151).

Hayır Diyemeyen Kişi Olarak Ömer

Gerek Macide'yle ilişkisinde gerekse edindiği kazançlarda haksızlık eden Ömer'in diyalektiğini kuramamış olduğunu işaret eden üçüncü eylemi, çevresinde arkadaş, dost ve hocası olarak bulunan kişilerin isteklerine hayır diyememesidir. İnsanı insan kılan ve hayvandan ayıran hususlardan birisidir hayır demek (Mengüşoğlu 1988: 294). Kimseye karşı esas olarak hiçbir kötülük düşünmeyen, ancak iradesini kullanmadığı için istemediği eylemleri gerçekleştiren Ömer'in hayır diyemediği kişilerden ilki, mesai arkadaşı Hafız Hüsamet'tir. Bir mesai sonrası yeni evli olduğu için evine gitmek zorunda olan Ömer, Hafız Hüsamet'in birkaç kadeh içme teklifini, evde bekleyeni olmasına rağmen kabul eder. Önceliği Macide'ye vermesi gerekirken arkadaşını tercih etmesi, Ömer'in

kendisini evetleyemediğini, insanlara ise hayır diyemediğini, dolayısıyla diyalektiğini kuramadığını işaret eder:

“Ömer’in hiç değilse bu akşam, böyle bir davete razı olmaya niyeti yoktu. Fakat veznedarın görünüşü insanı telaşa düşürecek gibiydi. Zaten Ömer, bütün patavatsızlığına rağmen, kendisinden bir şey isteyen bir insana ret cevabı vermeyi hemen hemen asla beceremeyen kimselerdendi. Çok kere acele bir iş için yolda giderken herhangi geveze bir arkadaşı onu lafa tutabilir ve yarım saat saçma sapan konuştuğu halde Ömer onu bozmaya ve “yeter işim var” demeye muktedir olamazdı. Şimdi Hüsamettin Efendinin söyleyeceklerini merak da ediyordu. Kararını verdi” (Ali 2002: 122).

Macide ile evlendikten sonra “bir çok hürriyetini tahdit etmeye mecbur” kalan Ömer, evli olmasına rağmen, sorumluluğu bir yana bırakır; “hayır, ben keyfimin istediğini yapmakta daima serbestim” (Ali 2002: 143) diye geçirir içinden. Böyle düşünen Ömer, akşamüstü tesadüfen uğradığı bir meyhanede karşılaştığı arkadaşlarıyla, geç vakte kadar içer. Bir süre sonra ise karısının evde kendisini beklediğini anımsar; hemen evine dönmek ister. Bunun üzerine arkadaşları, alay eder onunla. Kendisi olamayan, yani ötekinin kimi isteklerine hayır diyemeyen Ömer ise evde bekleyeni olmasına rağmen, kararından vazgeçer. Bir isteği, başka bir istek adına bastırmak ve yüceltmek, sınırları kesin bir evet-hayır’a sahip olmak, gerçeklik ilkesinin belirlemesinde olan yetişkine has tavidir. Bu tavır, Ömer’in, gerçeklik ilkesinin, yani sorumluluğun değil, haz ilkesinin veya kayıtsızlığın belirlemesinde olduğunu, dolayısıyla henüz yetişkinleşemediğini gösterir. Ayrıca, disharmonik karşıt unsurları arasından iyiyi değil, kötüyü seçtiğini veya olumladığını işaret eder.

“Bütün bu doğru düşüncelerine rağmen Ömer de kendini bir türlü bu muhitlerden ayıramıyordu. Evlenmeden evvel bile birkaç arkadaşıyla basık tavanlı bir meyhanede içki içerken, düşünmeye başlar ve anason kokulu ağızlardan mühim bir eda ile çıkan nükteleri ve hikmetleri yersiz, gayesiz ve lüzumsuz bulurdu. Arkadaşlarını hiçbir zaman son haddine kadar sevmemiş, hele asla takdir etmemişti. Buna rağmen birçok günler bu meyhane âlemlerini, bu saçma sapan konuşmaları tahassürle hatırlıyor, tekrar toplanıp oturmak için adeta uzvi bir ihtiyaç duyuyordu” (Ali 2002: 142-143).

İçindeki kötünün bir şekilde kendisini belirlendiğini düşünen Ömer, çevresinde bulunan kişilerden “Yara” isimli romanıyla şöhreti yakaladığı söylenen yazar İsmet Şerif’i de şair Emin Kamil’i de sevmez. Hatta tiksindir onlardan. Ne var ki kendisini, onların bulunduğu ortamlardan da uzak tutamaz.

Ömer, sadece bu iki kişiyle değil, çevresinde bulunan ve kendisine onlardan daha yakın olan kişilerden Profesör Hikmet ile de özerk bir ilişki kuramaz. Öyle ki ihmal ettiği karısı Macide'yle geçirmesi gereken zamanı, Darülfünun'da hoca olan ve etik kararlı bir kişi olmayan Profesör Hikmet ile birlikte geçirmeyi yeğler. Bunun için Profesör Hikmet'in iki ayrı zamanda yaptığı saz dinletisine gitme ve bir mezuniyet müsameresine katılma teklifini kabul eder. Ömer, eğlenmek için gidilen yerde, karısı Macide'ye etik dışı davranan Profesör Hikmet'in eyleminden rahatsız olur; ancak, bir miktar para borcu olduğu için, ona karşı herhangi bir tavır alamaz. İdeal bir yetişkin gibi hareket eden Macide, Ömer'in çaresizliği karşısında sessiz kalır. Çevresindekilerin isteklerine hayır diyemeyen Ömer, bu durumdan rahatsız olan Macide'ye, o kişilerle ilişkisini keseceğine dair tutamayacağı bir söz vermekte yetinir sadece:

“Ömer bundan cesaret alarak:

Macide... Bundan sonra hiçbir yere gitmeyeceğiz... Ne saza, ne müsamereye!.. Ne de evimize ahbap çağıracağız... Bütün tanıdıklarımın alakayı keseceğim... Yepyeni ve daha manalı bir hayata başlamak istiyorum... İçimdeki bu melun şeytani boğacağım, dedi” (Ali 2002: 236).

Ömer'in Nihat'la ilişkisi de hayır diyemeyen bir insanı ele verir. İnsanlar üstünde güç elde etmeyi ve onları yönetmeyi isteyen Nihat, “ırkçı” emelleri olan ve bunun için üniversiteli gençlerle birlikte faaliyette bulunan bir kişidir. Şiddete inanan, başarı için her yolu mubah olduğunu düşünen Nihat, sınıf arkadaşını, menfaati doğrultusunda değiştirmeye çalışır. Ayrıca ondan, çıkarmakta olduğu “*mecmualar ve ufak tefek kitaplar*” için gerekli olan parayı, Hafız Hüsamet'in'i tehdit ederek almasını ister. Ömer, arkadaşının fikirlerini öğrendikçe şaşırır. Nihat'ın isteğine önce karşı çıkar; ancak, daha sonra, onu gerçekleştirir. Hatta daha da ileri gider: Nihat ve çevresindekilerin görüşlerine katılmadığı halde, onların kimi zaman, evinde toplantı yapmasına müsaade eder. Nihayet, hayır diyemediği kişilerle ilişkisinden dolayı tutuklanır, bir süre karakolda kalır. Gerek Profesör Hikmet'in gerekse Nihat'ın isteklerine evet derken Ömer, sorumluluktan da kendisiyle hesaplaşmaktan da kaçır. Diğer bir ifadeyle Ömer, çevresindeki kişilere, ‘evet’ derken kendisiyle yüzleşmeye ise ‘hayır’ demiş olur; dolayısıyla olanaklar arasında iyi de varken kötüyü seçmiş olur:

Ömer'in yukarıda üç ayrı başlıkta işaret ettiğimiz eylemleri, haksızlık etmesi, hırsızlık yapması ve hayır diyememesi, onun öncelikle iyikötü, adil olmak-haksızlık etmek, sevgi-şiddet gibi karşıt/gergin unsurları arasında diyalektiğini kuramadığını işaret eder. Ayrıca, çocukluğun keyfi dünyasından çıkamadığını, dolayısıyla yetişkin bir birey olamadığını

belirtir. Son olarak ise yüksek değerleri değil, araç değerleri olumladığını ifade eder.

Kaçış ve Yeniden Başlayış

Hâkim anlatıcının ifadesiyle “*müşkül zamanlarda, ne yapacağını bilmediği ve düşünmek kendisine güç geldiği anlarda müracaat ettiği tek çare*” (Ali 2002: 130) kaçmak olan Ömer, Macide’ye verdiği sözü tutamaz. İlişkisini kesemediği arkadaşlarıyla birlikte tutuklanır ve birkaç gün sonra da serbest bırakılır. Bu süre içinde yanlışlarının farkına varan Ömer, Macide’ye haksızlık ettiğini, onun kendisine bir daha eskisi gibi davranmayacağını anlar. Yaptığı hırsızlıkların ve çevresindeki kişilere hayır diyemeyişinin aslında iradesizliğinin bir neticesi olduğunu fark eder. Tembellik ve iradesizliğine bir kılıf olarak kullandığı içindeki şeytanın “*bir kaçamak yolu*” veya bir bahane olduğunu itiraf eder. Hem kendisine hem de insanlara karşı iyi niyetli olur. İyi niyetli olmak, kendini kandırmamak, bile bile kendine yalan söylememek; kötü niyetli olmak ise kendini kandırmak demektir (Savaş 2003: 122). Eylemlerinin sorumluluğunu üstlenen Ömer, hayata yeniden başlama kararı alır. Ulaştığı karardan sonra, Macide’yi gizli rakibi olan Bedri’ye bırakır; onlardan, kendisini, bir daha aramamasını ister. Onun bu kararı, içinde kaçışı da yeniden başlamayı da barındıran paradoksal bir sonucu işaret eder. Diğer bir ifadeyle Ömer, ulaştığı karar ile hem Macide ile devam etme sorumluluğundan kaçmış hem de kendisi ve Macide için yeniden başlamanın yolunu açmış olur.

Stephanie Dowrick, *Sevginin Halleri* başlıklı kitabında, “*en yüce faaliyetlerde olduğu kadar en sıradan faaliyetlerde de uyanma, yani bilinçdışının ‘bilmeme’ durumundan bilincin ‘bilme’ durumuna geçme fırsatı yakalanabilir. Bunu anladığımızda, yaptığımız her hatada kavrayacak bir anlam bulunduğunu öğreniriz*”, der (Dowrick 2000: 151). Ömer, Macide’yi ihmal eder, haksız para edinir ve çevresinde bulunan etik değerleri katileşmemiş kişilerle ilişkisini sürdürürken, iyiyi, yani sorumluluğu bir yana itmiş, kötüyü olumlamıştı. O, bir kararı da içeren bu itirafıyla birlikte, bilmeme durumundan bilme durumuna geçer; bilinçli olarak ilk kez, disharmonik karşıt unsurlarından iyiyi yüceltmiş, kötüyü ise olumsuzlamış olur. Otuzlu yaşlarına yaklaşan Ömer, böylece biraz gecikmiş, Macide gibi kendisini seven bir kadını kaybetmiş de olsa, çocukluktan yetişkinlik durumuna geçer; karşıt kutupları arasındaki diyalektiğini kurar; kendisi için sorumlu yeni bir yaşam kurmaya karar verir:

“(...) İsteyip istemediğimi doğru dürüst bilmediğim, fakat neticesi aleyhime çıkarsa istemediğimi iddia ettiğim bu nevi söz ve fiillerimin daimi bir mesulünü bulmuştum: Buna içimdeki şeytan diyordum; müdafasını üzerime almaktan korktuğum bütün hareketleri-

mi ona yüklüyor ve kendi suratıma tüküreceğim yerde, haksızlığa, tesadüfün cilvesine uğramış bir mazlum gibi nefsimi şefkat ve ihtimama layık görüyordum. Hâlbuki ne şeytanı azizim, ne şeytanı? Bu bizim gururumuzun, salaklığımızın uydurması... İçimizdeki şeytan, pek de kurnazca olmayan bir kaçamak yolu... İçimizde şeytan yok. İçimizde aciz var... Tembellik var... İradesizlik, bilgisizlik ve bunların hepsinden daha korkunç bir şey: hakikatleri görmekten kaçmak itiyadı var” (Ali 2002: 262-263).

Teknik Birkaç Kusur

İçimizdeki Şeytan romanında dikkati çeken üç teknik kusur vardır: Bunlardan birincisi, anlatıcının tesadüf unsurundan gereğinden çok istifade etmiş olmasıdır. Romanda olaylar, bir tesadüfle başlar ve tesadüf zinciri, birbirine eklenerek gelişir. Anlatılanların olabilirlik ihtimalini zayıflatan ve neden-sonuç ilişkisini zedeleyen tesadüf unsurlarına örnek olarak verilebilecek ilk husus, Ömer ile Macide'nin teyzezade olmasına rağmen birbirini tanımıyor olması ve İstanbul'da yaşayan bir yakın akrabası -Emine teyze- vasıtasıyla tanışmasıdır. İkinci bir zorlama tesadüf, Macide'nin Balıkesir'de müzik öğretmenliğini yapan Bedri'nin, İstanbul'da Ömer'le tanışıyor olması ve eğlenmek için gidilen bir mekânda, Macide'nin karşısına çıkmasıdır. Bedri, bu tesadüften sonra Macide ile Ömer'in çevresinden ayrılmaz bir daha. Üçüncü bir tesadüf, Ömer'in arkadaşı olarak nitelendirilen muharrir İsmet Şerif, şair Emin Kamil, Profesör Hikmet, Nihat ve arkadaşlarından oluşan kişilerin tekrar tekrar etik bakımdan zayıf, hatta kişiliksiz olarak işaret edilmeleri; hatta yer yer açık şiddet içeren ifadelerle tanımlanmalarıdır. Sayısını artıracığımız bu tür tesadüf unsurları, metnin neden-sonuç ilişkisiyle örülmüş dokusunu zedeler; kurguyu oluşturan unsurların enine boyuna düşünülmediğini işaret eder. *Sabahattin Ali* başlıklı çalışmada Ramazan Korkmaz da çok sık karşılaşılan tesadüf unsurlarının romanın değerini olumsuz yönde etkilediğini söyler: “*Burada görüldüğü gibi vaka birimleri icat edilirken, uygun ve mantıkî sebeplere bağlanamazlar. Böylece bütün önemli olaylar, hep “tesadüf eseri” görünümünü kazanır ki, bu da romanın değerini olumsuz yönde etkiler”* (Korkmaz 1997: 253).

Romanda teknik kusur olarak dikkati çeken ikinci bir husus ise Bedri isimli müzik öğretmenin metne gelişi güzel sokulması ve yapıda üstlendiği işlevin belirsiz bırakılmasıdır. Bedri, Ömer-Macide ilişkisinden daha önce Macide'nin Balıkesir'deki öğrencilik yıllarından bahsedilirken vakaya dâhil olur. Macide'nin hocası olmasına rağmen onunla bir etkileşimi yaşayan Bedri, şartların uygun olmamasından dolayı yılsonunda İstanbul'a döner, böylece Macide'den uzaklaşmış olur. Akış içinde bir süreliğine unutulmuş Bedri, bir gün yeniden hatırlanır ve bu sefer İstanbul'da vakaya dâhil olur. Bir şekilde Ömer'le tanışmakta olan Bedri,

arkadaşlık ilişkisinin geçmişi ve niteliği belirtilmeden Ömer'in evine girip çıkacak kadar öne çıkar. Sahneye çıktıktan sonra Bedri, öncelikle yardımcı kişi işlevi üstlenir; aldığı maaşla geçimini temin etmekte zorlanan Ömer'e, bütçesinden kısarak para yardımında bulunur. Macide'ye, Ömer'in bir "çocuk"; çevresinde bulunan kişilerin ise gerçekte ne kadar değersiz olduğunu gösterir. Ayrıca tutuklanmasından sonra Ömer ile Macide arasındaki iletişimin kurulmasına yardım eder. Romanın sonunda ise Ömer tarafından terk edilen Macide'ye sahip çıkar; genç kadının İstanbul'da, parasız ve sokakta kalmasını engeller.

Bedri, vakada sadece yardımcı kişi değil, aynı zamanda yazarın sözünü emanet ettiği kişi rolünü de üstlenir; bu yönüyle adeta hâkim anlatıcının gören gözü, duyan kulağı olur. O, yazarın sözünü emanet ettiği kişi olarak, Ömer'in çevresinde bulunan ve aynı zamanda kendisinin de tanıdığı kişileri, ortak geçmişleri belirtilmeden eleştirir. Onun özellikle bu ikinci rolü, anlatılanların inandırıcılığını azaltan bir teknik kusurdur. Bu roman bağlamında, bir şahsın hem yardımcı hem de yazarın sözünü emanet ettiği kişi rollerini üstlenmesi, çok açıkça, romanın mantıkî dokusunu zedelemiştir. Alıntuladığımız metinde Bedri, Macide ve Ömer'le birlikte tanıdığı kişileri, sanki kendisi iyiyi gerçekleştirmiş bir insan gibi eleştirmektedir:

"Bu adamların hepsi büyük bir tezat ve ikilik içinde çırpınıyorlar. Hiçbirisi sırtında taşıdığı ve muhafazaya mecbur oldukları mevki veya paye ile ahenk halinde yaşamıyorlar. Kafaları zekâ itibariyle olsun, yarım yamalak bilgileri itibariyle olsun, merhamete muhtaç bir halde. Şahsiyetleri kırpıntı bohçası gibi. Her şeyleri iğreti, her vasfları, her kanaatleri iğreti... Basit bir insan, mesela hiç okuması yazması olmayan bir köylü, bir amale, lalettayin bir adam bunlardan çok daha mükemmel bir bütündür. (...) Hiç hayret etmeyin... Hatta onların küstah ve mütecaviz hallerini bile mazur görürün. (...)" (Ali 2002: 259-260).

Romanda üzerinde durulması gereken son bir teknik kusur ise hâkim anlatıcının açık taraf tutması, ya doğrudan ya da dolaylı olarak, yani Bedri vasıtasıyla romanın kimi kahramanlarını tenkit etmesidir. Romanda anlatıcı, Macide'yi iyi hasletlere sahip bir kadın olarak yüceltirken Ömer'in arkadaşı olarak kabul edeceğimiz insanlara, özellikle de Nihat ve çevresinde bulunan kişilere karşı açıkça kin duyar; "kuş beyinli kabadayılar" (Ali 2002: 134) olarak nitelendirdiği bu kişiler hakkında pejoratif konuşmaktan kendisini alamaz. Bir örnek vermek gerekirse; Nihat ve arkadaşları hakkında hâkim anlatıcının konuşmasından aldığımız şu cümleler, onun çok açıkça içindeki şiddet unsurunu veya yıkıcı yanını denetleyemediği gösterir. Dolayısıyla anlatıcının da esas olarak disharmonik

karşıt unsurları arasında diyalektiğini kuramadığını; belirli sınırlar dâhilinde bile olsa objektif olmadığını işaret eder:

“İlk tahkikat on beş günden beri devam etmekteydi. Bedri'nin anlattığına göre, her gün ortaya yeni bir mesele çıkıyordu. Hadise, umumiyet itibariyle, zannedildiği kadar korkunç bir şey değildi. Beş on budala delikanlının, müthiş laflar etmek, yazılar yazmak ve kendilerine bu sayede büyük mevziler hazırlamak hülyasıyla bir takım dalavereci, maceraperest ve satılmış adamlara alet olmalarından ibaretti. Her biri kendini istikbalin, hatta bugünün en kuvvetli münekkidi, felsefecisi, tarihçisi, şairi, siyasetçisi, gençlik rehberi sayan ve hepsi birden iyi olmaz bir büyüklük deliliğine yakalanmış bulunan bu cahil ve korkak gençler, müstantik karşısında ağlıyorlar, jandarmalara dert yantıyorlar, gardiyanlardan medet umuyorlar ve mahkemeye gizli mektuplar yazıp yeni cürüm ortaklarını veya mevcut cürüm ortaklarının yeni cürümlerini haber veriyorlardı” (Ali 2002: 256).

Sonuç

Girişte de ifade edildiği gibi, insanı insan kılan ve hayvandan ayıran unsurlardan birisi de disharmonidir. Ölüm, yaşam ve bio-psişe gibi varlığın öğelerinden birisi olan disharmoni, uyumsuzluk durumunu işaret eden bir kavramdır. Disharmonik bir varlık olarak insan, sadece bir uyumluluk değil, aynı zamanda uyumsuzluk varlığıdır da. Uyumsuzluk durumu; insanı ileri iten, geliştiren, sabit bir noktaya takılıp kalmadan devam ederek değişmesini sağlayan bir olanaktır. Bir diğer ifadeyle insan, varlığına temellenmiş olan disharmoni sayesinde, adil davranma veya haksızlık etme, yaşatma veya öldürme, iyilik etme veya kötülük yapma, sevmeye veya nefret etme gibi olanaklardan birisini gerçekleştirebilmektedir. Olanaklar arasından yapılan seçim ise insanın disharmonik unsurları arasında diyalektik ilişki kurabilen, onlardan birisini olumlarken diğerini olumsuzlayan bir varlık olduğunu işaret eder.

İçimizdeki Şeytan romanında, Sabahattin Ali, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi asıl kişi Ömer'in şahsında, insanın disharmonik karşıt unsurlarının birbiriyle giriştiği üstünlük mücadelesini anlatırken çocukluktan yetişkinliğe geçmenin veya insan olmanın da esas olarak disharmonik karşıt unsurlar arasında kurulacak bir diyalektik ilişki ile mümkün olduğunu ortaya koyar. Çocuk, disharmonik diyalektiğini kuramayan kişidir. İdeal yetişkin ise karşıt unsurları arasındaki diyalektiğini kurabilen, iyi ve yapıcı yanını yücelten, kötü ve yıkıcı yanını bastırıp kanalize edebilen; ayrıca yüksek değerleri, araç değerlere önceleyebilen kişidir.

Romanda asıl kişi Ömer, disharmonik karşıt unsurlarının farkında olan birey olarak öne çıkar. Ömer'in sorunu, kendisini yönettiğini söyle-

diği şeytana yenik düşmesi veya özellikle kötü eylemlerini, şeytana bağlaması; dolayısıyla sorumluluktan kaçmasıdır. Aslında bu, yetişkinleşmemiş veya iç diyalektiğini kuramamış, kötüyü bastırıp iyi olamı yüceltememiş olmayı işaret eder. Yaşamın akışı içinde kendisini kandıran Ömer, nihayet içindeki şeytanın, tembelliği ve iradesizliği için üretilmiş bir bahane olduğunu itiraf eder; kendisine karşı iyi niyetli olur. Kaçtığı ve kandırdığı kendisini aşar; bir karara ulaşır. Ulaştığı karar, içinde Macide'nin de çevresindeki kişilerin de yer almadığı yeni bir hayata başlamaktır. Onun bu kararı, paradoksal bir içeriğe sahiptir: Ömer, bu kararıyla hem Macide'den kaçır hem de kendisi ve onun için yeni bir başlangıcın kapısını aralamış olur.

Son derece özgün içeriği ile dikkati çeken *İçimizdeki Şeytan* romanında çok sık karşılaşılan tesadüf unsurları ve anlatıcının roman kişilerine karşı takındığı tarafgir tavır, romanı, teknik bakımdan kusurlu kılmıştır. Bu iki hususa rağmen roman, insanı insan kılan disharmonik karşıt unsurları, bir kurgu içinde işaret ettiği ve bunu Türkçede başardığı için önemlidir.

KAYNAKÇA

- ALİ, Sabahattin (2002), *İçimizdeki Şeytan*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- BROWN, Norman O. (1996), *Ölüme Karşı Hayat -Tarihin Psikanalitik Anlamı-*, (çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- ÇİLİNGİR, Lokman (2005), *Pratik Aklın Doğal Diyalektiği*, Elis Yayınları, Ankara
- DOWRICK, Stephanie (2000), *Sevginin Halleri*, (çev. Gürol Koca), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- FROMM, Erich, (1985), *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*, (çev. Şükrü Alpagut), Payel Yayınevi, İstanbul.
- KORKMAZ, Ramazan (1997), *Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- MENGÜŞOĞLU, Takiyettin (1988), *İnsan Felsefesi*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- SAVAŞ, Hakan (2003), *Sinema ve Varoluşçuluk*, Altıkkırbeş Yayın, Kızılay-Kadıköy, Ankara-İstanbul.
- TURAN, Ertuğrul (2009), "Agon: Kökendeki Savaşın Öyküsü", *Kişinin Kendisiyle Savaşı*, Doğu Batı, Yıl:11, S. 48, Şubat, Mart, Nisan 2009, s.39-47.